

Geachte leden van de gemeenteraad,

Wanneer burgers het gemeentehuis binnenstappen, is de afdeling Burgerzaken vaak het eerste wat ze zien. Hoewel het verstrekken van paspoorten en rijbewijzen aan de balie de meest bekende taak is, vormt deze afdeling in feite het administratieve fundament van het gehele lokale bestuur.

Voor de gemeenteraad is Burgerzaken niet slechts een uitvoerend loket, maar ook een cruciale strategische partner. Het werk van de afdeling raakt namelijk aan de drie kernfuncties van de raad: de budgettaire controle, de beleidsvorming en de waarborging van de lokale democratie.

Bewaker van de rechtspersoonlijkheid

Een van de meest fundamentele, maar vaak onzichtbare taken van de gemeente is het optreden als bewaker van de rechtspersoonlijkheid. In de juridische wereld bestaat een burger pas echt als deze is vastgelegd in de registers. Burgerzaken is de beheerder van zowel de Basisregistratie Personen (BRP) als de registers van de Burgerlijke Stand (BS). Zonder de registratie door Burgerzaken is een inwoner voor de overheid, banken, verzekeraars en zorginstellingen simpelweg onzichtbaar. De afdeling bewaakt de 'papieren identiteit' van de mens: van de geboorteakte die het juridische bestaan van een kind bevestigt, tot het vastleggen van een huwelijk of een overlijden in de BRP. De persoons- en adresgegevens van alle inwoners in de gemeente worden beheerd, geactualiseerd en gemuteerd door afdeling Burgerzaken. Zo is de afdeling in staat om na correcte identiteitsvaststelling producten en diensten te leveren, zoals reisdocumenten, stempassen, uittreksels uit de BRP of afschriften van akten BS.

Voor de gemeenteraad is deze bewaking essentieel voor de rechtszekerheid in de gemeente. Als de gemeente hier steken laat vallen, ligt identiteitsfraude op de loer. Wanneer iemand onterecht een identiteitsbewijs krijgt of wanneer buitenlandse akten niet correct worden getoetst op echtheid, tast dit de integriteit van het gehele overheidsapparaat aan. Met een onterecht verkregen document of identiteitsfraude kan enorme financiële en maatschappelijke schade veroorzaakt worden.

Burgerzaken zorgt ervoor dat de rechten en plichten van inwoners, van stemrecht tot het recht op een uitkering, gekoppeld zijn aan de juiste persoon. De correcte registratie is de basis van een eerlijke samenleving: weten wie wie is en welke rechten daarbij horen.

De directe koppeling met de gemeentelijke financiën

Buiten deze juridische noodzaak is de kwaliteit van de BRP van direct financieel belang voor de gemeente. De hoogte van de uitkering uit het Gemeentefonds, de grootste inkomstenbron voor bijna elke Nederlandse gemeente, wordt namelijk berekend op basis van het aantal inwoners en hun specifieke kenmerken.

Wanneer de registratie niet in de BRP actueel is, loopt de gemeente letterlijk geld mis. Een voorbeeld: als een aanzienlijk aantal inwoners zich niet correct inschrijft (bijvoorbeeld bij illegale onderhuur), ontvangt de gemeente voor deze mensen geen rijksbijdrage, terwijl zij wel gebruikmaken van de gemeentelijke infrastructuur, afvalverwerking en zorgvoorzieningen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan arbeidsmigranten die in uw gemeente verblijven.

Verkeerde registratie in de BRP heeft tevens direct effect op de rechtmatigheid van uitkeringen (bijvoorbeeld de kostendelersnorm) en (WMO) voorzieningen die door de gemeente verstrekt worden.

De gemeenteraad heeft er dus een direct belang bij dat Burgerzaken over voldoende capaciteit beschikt om de adreskwaliteit te waarborgen. Investeren in extra toezichthouders BRP die fysieke adrescontroles uitvoeren voor Burgerzaken verdient zichzelf mogelijk direct terug via een hogere rijksbijdrage.

De rol in veiligheid en ondermijning

Een actueel en urgent thema op de raadsagenda is de aanpak van ondermijnende criminaliteit. Criminelen maken vaak gebruik van 'spookbewoning' of valse adresregistraties om buiten het zicht van de overheid te blijven. Hier fungeert Burgerzaken als de 'intelligence-hub' van de gemeente.

Via de Landelijke Aanpak Adreskwaliteit (LAA) kan de afdeling patronen signaleren die duiden op malafide praktijken. Wanneer op een klein adres plotseling tien verschillende personen uit diverse landen worden ingeschreven, is dit een directe aanwijzing voor mogelijke arbeidsuitbuiting, mensenhandel of fraude met sociale zekerheid.

Een betrouwbare registratie is bovendien een randvoorwaarde voor de fysieke veiligheid: wanneer de brandweer of politie bij een calamiteit uitrukt naar een pand dat als 'leegstaand' geregistreerd staat, terwijl er in werkelijkheid mensen verblijven, brengt dit zowel de bewoners als de hulpverleners in direct levensgevaar.

De raad kan via het veiligheidsbeleid sturen op extra inzet voor dergelijke onderzoeken, waardoor de rechtsorde in wijken wordt hersteld en kwetsbare inwoners worden beschermd tegen uitbuiting.

Digitalisering: Kansen en de menselijke maat

Digitalisering transformeert de afdeling Burgerzaken ingrijpend. Ontwikkelingen zoals de digitale identiteit (eID) en het online aanvragen van rijbewijzen bieden grote kansen voor betere en snellere dienstverlening. Echter, voor de gemeenteraad is digitalisering ook een ethisch vraagstuk. Terwijl processen aan de achterkant geautomatiseerd worden, ontstaat er aan de voorkant ruimte voor complexere casuïstiek die persoonlijke aandacht vereist. Het is aan de raad om te beslissen hoe de gemeente toegankelijk blijft voor de 'analoge' burger. Digitalisering mag niet leiden tot uitsluiting. De raad moet hierbij de balans bewaken: investeren in een moderne IT-infrastructuur om de snelheid te verhogen, terwijl er voldoende fysieke baliecapaciteit blijft voor kwetsbare inwoners die hulp nodig hebben bij complexe zaken zoals bijvoorbeeld naturalisatie.

Knelpunten: Capaciteit en expertise

Ondanks het strategische belang kampt Burgerzaken landelijk met grote personele uitdagingen. De combinatie van een krappe arbeidsmarkt en een exponentiële toename in complexiteit maakt het vinden van gekwalificeerd personeel een enorme opgave.

Waar Burgerzaken voorheen met een relatief overzichtelijk takenpakket werkte, zien we nu een enorme toestroom van migranten. Dit dwingt medewerkers tot het beoordelen van een grote

diversiteit aan buitenlandse brondocumenten en het vaststellen van rechtsfeiten onder uiteenlopende internationale wetgeving. De realiteit is dat zelfs een middelgrote gemeente, zonder enige grensproblematiek, dagelijks moet navigeren door de complexe nationaliteitswetgeving van wel 100 verschillende landen. Het correct toepassen van dit internationaal privaatrecht vereist een diepgaande, aantoonbare expertise die in de huidige markt nauwelijks te vinden is."

Voor de afdeling Burgerzaken is dit een punt van zorg. Personeelstekorten leiden tot langere wachttijden en afhandelingstijden wat direct invloed heeft op de burgers tevredenheid. Bovendien neemt de druk op de zittende medewerkers toe, wat het risico op fouten in de BRP vergroot. De raad moet hierin keuzes maken: wordt er extra budget vrijgemaakt voor werving en opleiding van aantoonbaar gekwalificeerd personeel, of wordt er gezocht naar regionale samenwerking om schaarse expertise te delen?

Actuele thema's voor de raad

Op dit moment spelen er diverse onderwerpen die de aandacht van de raad vragen:

- Woningnood: de toename van alternatieve, maar soms illegale woonvormen vraagt om een kritische registratie en adequate invulling van de poortwachtersrol door Burgerzaken.
- Migratie en integratie: een snelle en correcte inschrijving van statushouders en arbeidsmigranten is de eerste stap naar participatie en toegang tot onderwijs en zorg.
- Democratische legitimiteit: met vrijwel elk jaar één of meerdere verkiezingen die correct, transparant en controleerbaar dienen te worden uitgevoerd, is een vlekkeloze organisatie en een zuiver kiesregister cruciaal voor het vertrouwen in de lokale democratie.
- Privacy en gegevensbescherming: de toegang tot gegevens in de Basisregistratie Personen en de Burgerlijke Stand en de inzage en verstrekking van gegevens hieruit is aan strikte voorwaarden verbonden. Een kritische toetsing van koppelingen met de BRP en het gebruik van algoritmen is cruciaal om het democratische vertrouwen in de overheid te behouden

Conclusie

Burgerzaken is de stille motor van de gemeente. Voor de gemeenteraad is Burgerzaken dé afdeling die het financiële fundament legt, de data levert voor strategische keuzes, de inwoners beschermt tegen identiteitsfraude en de democratische processen faciliteert. Investeren in Burgerzaken — in mensen, in systemen en in data-integriteit — is geen administratieve bijzaak, maar de meest fundamentele investering die een gemeenteraad kan doen voor een stabiele en betrouwbare lokale overheid.

Wij nodigen u van harte uit voor een werkbezoek aan onze afdeling, om met eigen ogen te zien hoe wij dagelijks de betrouwbaarheid van de Basisregistratie Personen bewaken als fundament voor onze gehele samenleving.